

«Klar sannsynlighetsovervekt»

18. juni 1998

Torsdag 18. juni 1998 mottok Espen Espeseth et sluttvederlag fra fengselet på 3397 kroner. For første gang kunne han møte i retten som en fri mann.

Klokken 09.00 satte Steinar Trovåg retten. Erik Lea, Torger og Karin Tengs' bistandsadvokat, fikk ordet for å prosedere det borgerlige rettskravet. Like før hadde Lea tatt Espen Espeseth i hånden og ønsket ham lykke til. Han hadde også tatt turen bortom Espeseths mor og beklaget seg over jobben han måtte gjøre. Slik Wenche Espeseth oppfattet ham, hadde Lea rådet Karin og Torger Tengs til å frafalle kravet.

Det ville de ikke, og kort etter ba bistandsadvokaten om at Espen Espeseth måtte dømmes til – innen 14 dager – å betale oppreisningserstatning til Karin og Torger Tengs fastsatt etter rettens skjønn. I prosedyren viste Lea til eksempler fra norsk rettspraksis, og da spesielt voldtektssaker. Han understreket at det i en så alvorlig sak som drapet på Birgitte Tengs måtte kreves klar sannsynlighetsovervekt. Espen Espeseth registrerte at Trovåg virket svært oppmerksom og interessert, og at han både noterte og nikket samtykkende flere ganger under Leas prosedyre.

Da Sigurd Klomsæt la ned påstand om frifinnelse, så Espeseth at Trovåg la ned pennen, og at han ble sittende og stirre stivt på forsvaren uten å gi noen form for respons. Klomsæt skulle i ettertid hevde at han ble sterkt distraheret av lagdommerens intense øyekontakt. Dommeren

hadde haken lent mot hånden, det så ut som om han kjedet seg. Klomsæt oppfattet ham som nedlatende. Da Klomsæt senere fikk muligheten for duplikk etter Leas replikk, frafalt han denne.

«Jeg merket ikke at jeg distrahererte advokat Klomsæt og oppfatter det som alminnelig høflighet å ha oppmerksomheten vendt mot den advokatene som har ordet», bemerket Trovåg senere i forbindelse med den påfølgende erstatningssaken.

På gangen etter prosedyrene ga Espen Espeseth stillferdig uttrykk for at han håpet marerittet snart var over. Han takket pressen for å ha behandlet ham fair etter at han ble fengslet. Hadde han lest kommentaren i Stavanger Aftenblad samme dag, ville han kanskje ha moderert seg noe. Avisen slo et slag for omvendt bevisbyrde da de skrev «hvor sterkt kan 21-åringen stå i en erstatningssak mot staten når han nå er frifunnet for drapet? I en slik sak må han bevise sin egen uskyld. Dessuten tilsto han drapet».

Rett før klokken 12.00 var de tre fagdommerne klare til å avsi dom. Den var enstemmig. «Klar sannsynlighetsovervekt», sa Trovåg.

Espen Espeseth brast i gråt. Han kastet seg i armene til Erik Nadheim.

«Dommen kan påankes til Høyesterett innen to måneder. Med dette er forhandlingene ...» Lenger kom ikke Trovåg før Espeseth avbrøt ham: «Me anker!»

«Vi anker på stedet», fullførte Sigurd Klomsæt.

Ikke lenge etter ble Espen Espeseth ført strigråtende ut. Tilbake satt vantro foreldre og en rystet forsvarer.

«Jeg tror ikke hva jeg hører», var Sigurd Klomsæts umiddelbare kommentar. Han mente det ville ha vært mer rettferdig om fagdommerne hadde satt kjennelsen til side fremfor at straffen nå ble «lurt inn bakveien». «Det er så vidt jeg vet første gang i norsk retts historie at dommerne innvilger erstatning etter frifinnelse i en drapssak», sa Klomsæt til journalistene. Forsvareren mente dommen var fagdommernes hevn:

I denne saken, med denne retten, er jeg ikke overrasket over noe. Jeg mener det kan minne om justismord, og den kan neppe være i overensstemmelse med den europeiske menneskerettighetsdomstolen. Denne saken har klare fellestrekk med Liland-saken.⁶³ Vi tvinges til å bevise vår

klients uskyld [...] Jeg tviler på at politiet er så interessert i å gå inn i saken på en skikkelig måte.

Senere, da Klomsæt satte seg ned med dommen, kunne han se at fagdommerne utelukkende hadde lagt forklaringen fra det Klomsæt definerte som den «såkalte tilståelsen», til grunn. Motivet for drapet skulle ha vært at Espeseth etter å ha befølt Birgitte Tengs på brystene, blitt skjelt ut og fått sykkelens sin sparket over ende, fryktet for de katastrofale følgene det ville få når oppførselen hans ble kjent. Retten viste til hans tidligere opplevelser i forbindelse med blotting og anmeldelse for utuktig handling og at «hans handlinger hadde sin årsak i en nærmest eksplosjonsaktig affekttilstand, kombinert med seksuell tiltrekning mot Birgitte Tengs».

Klomsæt og teamet hans hadde brukt enormt med tid og ressurser på å diskreditere Anne Cecilie Bjerkes påståtte observasjon av Espeseth drapsnatten. Klomsæt mente de hadde lyktes svært godt med det – inntil han leste fagdommernes versjon av hendelsesforløpet like etter drapet: «Han forlot deretter stedet, vasket av seg blod og jord i Slettavatnet som ligger like i nærheten og syklet på måfå mot Kopervik. Han var full av angst og fortvilelse over hva han hadde gjort. Etter en stund syklet han hjemover og påtraff et vitne. Han brydde seg ikke om at hun så ham. Hun har forklart at klokken da var ca. 01.45.»

Lagmannsrettens konklusjon var at «Espen Espeseths handlinger ikke kan forklares på annen måte enn at seksuell tiltrekning, avvisning, tidligere seksuell adferd og at sannsynlig fremtidig fordømmelse skapte frykt og aggresjon i ham. Espen Espeseth er begavet og skoleflink, men han maktet ikke å kontrollere sine drifter og å handle rasjonelt». Han ble dømt til å betale Karin og Torger Tengs et erstatningsbeløp på 100 000 kroner. I dommen het det at: «Deres eneste barn ble av en nær slektning frarøvet livet på en gruopprekkende måte etter å ha blitt seksuelt misbrukt, da hun var bevisstløs.»

Reaksjonene varierte blant folk i Kopervik. Ingolf Jøsang (58), vaktmester ved Stangeland ungdomsskole, slo et slag for forståelse og forsoning. Til VG uttalte han: «På vegne av oss som bor her, vil jeg be om at frifinnelsen aksepteres. Vi kan ikke dømme en mann utenfor rettsapparatene. Tidligere snakket jeg med ham hver gang jeg møtte ham. Det vil

jeg også gjøre i fremtiden. Første gang vi ses, vil jeg gi ham en god klem og snakke håndball, fotball og skolegang som vi pleide. Hvis jeg forsøker å unngå ham, gjør jeg meg til dommer. Nå må vi heller være voksne og akseptere avgjørelsen.» Han var redd mange kom til å oppføre seg dårlig: «Det vil være synd om noen skal dømme over domsmenn. Hvis vi ikke legger dette bak oss, får vi aldri fred. Tre år er nok».

Sogneprest Jon Sverre Servan representerte synet til de mer avventende. «At rettsgrunnlaget i skyldspørsmålet ikke holdt til domfellelse i lagmannsretten, men holder til et sivilt rettssøksmål, kan gjøre at folk ikke vil oppfatte ham som uskyldig i samme grad», sa sognepresten. «Birgittes fetter kan få det vanskelig på Karmøy etter at han ble dømt til å betale erstatning.»

Kommentator Marie Simonsen i VG kalte avgjørelsen «O.J. på norsk»⁶⁴ og skrev at dette var utfallet ingen ville ha. Ikke Birgittes foreldre, ikke fetteren, ikke Karmøy-samfunnet og heller ikke politiet: «Amerikanerne tror O.J. slapp straff på grunn av politiets klossete oppreden. Vil det samme skje med Birgittes fetter? Vil folk tenke: Han gjorde det, men politiet rotet det til? Er han frifunnet, men stemplet som en drapsmann?»

Den kjente straffesaksadvokaten Harald Stabell mente Norge var på kollisjonskurs med Europa når det gjaldt å kreve erstatning av frikjente i straffesaker. Praksisen stred mot alminnelige folks rettsoppfatning, og i Strasbourg hadde Den europeiske menneskerettighetsdomstolen slått fast at skyld ikke skal konstateres uten straffedom.

Jusnestor Johs. Andenæs forsøkte å forklare i mediene hvordan det var mulig å dømme en frikjent til å betale erstatning: «Det er forskjellig beviskrav i straffesaker og erstatningssaker. I straffesaker er det ikke snakk om sannsynlighet for at noen har begått en handling, men om bevis hinsides rimelig tvil, for at noen skal bli dømt», sa Andenæs til NTB. Jusnestoren mente det var første gang i norsk rettshistorie at dommerne innvilget erstatning utover en frifinnelse i en drapssak, og i Aftenposten forklarte han hvorfor: «For å bli dømt til å betale erstatning, må retten mene at det er svært sannsynlig at vedkommende er skyldig. Der vil jeg nødvendig nevne prosenter, men jeg vil tro beviskravet er sterkere jo mer alvorlig sakene er.»

Espen Espeseth var fortvilet. Han følte seg definitivt stemplet som

drapsmann. «Du ønsker så gjerne å bli ferdig, bli renvasket. Når du trodde du var på god vei til å bli en 'normal gutt', får du slengt i trynet at folk likevel ikke tror deg. Det er vanskelig for meg å forstå at systemet kan virke på den måten. Men det viktigste for meg er uansett at jeg selv vet at jeg ikke har drept Birgitte», sa Espeseth et par dager senere i et intervju med Dagbladet.

Advokatene hans hadde allerede varslet erstatningssøksmål. Selv hadde han valgt å utsette hjemreisen til Kopervik.